

ÖN SÖZ

kitab necə yarandı

2004-cü il yayın əvvəlində Stiv Cobs mənə zəng etdi. Tanışlıq illərimizdə vaxtaşırı, xüsusilə də yeni bir məhsul buraxmağı planlaşdıranda şəklini *Time* jurnalının üz qabığına yerləşdirməyimi və ya həmin vaxt işlədiyim *CNN*-dəki yeniliklərdən danışmağımı istədiyi vaxtlar onun dostluq hissləri özünü daha qabarıq göstərirdi. Artıq nə orada, nə də o biri yerdə işləmədiyimdən Stiv axır vaxtlar çox da gözə dəymirdi. Biz bu yaxınlarda işə düzəldiyim Asper İnstitutu haqqında danışdıq və onu Koloradodakı yay düşərgəsində çıxış etməyə dəvət etdim. Stiv cavab verdi ki, böyük məmnuniyyətlə gələcək, ancaq heç bir nitq söyləməyəcək. Onun əvəzinə bir az gəzişməyi və söhbət etməyi təklif etdi.

Bu mənə qəribə gəldi. Onda hələ bilmirdim ki, Stiv ciddi söhbətləri uzun gəzintilər zamanı etməyə üstünlük verir. Məlum oldu ki, o, bi-oqrafiyasının mənim tərəfimdən yazılmasını istəyir. Bir az əvvəl Benjamin Franklin haqqında kitabım çıxmışdı və Albert Eynşteyn haqqında növbəti kitab üzərində işləyirdim. Aydın məsələdir ki, bir az zarafatla ondan özünü bu iki dahinin varisi hesab edib-etmədiyini soruşdum. Mən hesab edirdim ki, Cobsun karyerası özünün ən qaynar nöqtəsindədir, qarşıda hələ çox eniş və yoxuşlar olacaq, ona görə də razılıq vermədim. Cavab verdim ki, hələ yox. Bəlkə, on-iyirmi ildən, bu işlərdən kənara çəkiləndən sonra.

Onunla 1984-cü ildə yeni *Macintosh*-unu reklam etmək üçün *Time&Life* göydələninə redaktorlarla nahara gələndə tanış olmuşdum. Stiv, adəti üzrə, çox kəskin danışdı: bizim jurnalistlərdən birini öz məqaləsində danışmaq istəmədiyi faktları açmaqda günahlandırdı. Ancaq biz nə qədər çox danışdıqsa, onun hamını və hər şeyi özünə tabe edən inadı və enerjisi bir o qədər xoşuma gəlirdi. Münasibətlərimizi Stiv *Apple*-dan qovulandan sonra da davam etdirirdik. Dünyaya yeni layihəsini təqdim etməyə hazırlaşarkən, istər *NeXT*, istərsə də *Pixar* studiyasının çəkdiyi olsun, o, yenə də bütün cazibədarlığından məni cəlb etmək üçün istifadə edir və haradasa Aşağı Manhettendə hansısa bir suşi-bara yeni məhsulunun indiyədək yaratdıqlarının ən yaxşısı olduğunu xəbər vermək üçün dəvət edirdi. Və o mənim xoşuma gəlirdi.

Cobs yenidən *Apple*-ın taxtına çıxandan sonra biz onun şəklini *Time*-in üz qabığına yerləşdirdik; tezliklə o bizim yüzilliyin ən vacib şəxsləri haqqında məqalələr seriyamızla bağlı bir neçə ideya irəli sürdü. Stiv elə həmin vaxt hay-küyə səbəb olmuş “Fərqli düşün” reklam kampaniyasını haqqında yazdığımız bəzi şəxslərin portretləri ilə işə salmışdı; məşhur adamların tarixə təsirini analiz etmək onun üçün çox maraqlı idi.

Bioqrafiyasını yazmaqdan imtina etməyimə baxmayaraq, biz vaxtaşırı zəngləşirdik. Bir dəfə yazışma zamanı ondan soruşdum ki, düzdürmü, *Apple* loqotipi İkinci Dünya müharibəsi zamanı alınan şifrlərini açan ingilis kriptografi və informatikanın pioneri Alan Türinqə hörmət nişanəsidir. Kompüter dahisinin həyatı faciəvi başa çatmışdı: 1954-cü ildə o, sianid yeridilmiş alma yeyərək intihar etmişdi. Stiv cavab verdi ki, belə olsaydı, çox şad olardı. Amma, təəssüf ki, bu onun ağına gəlməyib. *Apple*-ın yaradılması haqqında yazışmalar aramızda belə yarandı; nə vaxtsa Cobsun bioqrafiyasını yazacağım ehtimalı ilə yavaş-yavaş material yığımağa başladım. Eynşteyn haqqında kitabım çıxanda Stiv Palo-Altoya təqdimat mərasiminə gəldi, imkan tapıb məni bir kənara çəkdi və yenidən onun haqqında yazmağımı təklif etdi.

Onun inadkarlığı məni çətinə salmışdı. Hamıya məlumdur ki, Stiv şəxsi həyatının sirlərini necə cidd-cəhdlə gizlədir; həm də heç vaxt inanmazdım ki, o mənim hər hansı bir kitabımı oxuyub. Dedim ki, bəlkə, nə vaxtsa edərəm. Lakin 2009-cu ildə Cobsun arvadı Loren Pauell mənə birbaşa dedi: “Əgər sən Stiv haqqında kitab yazmaq istəyirsənsə, yaxşısı budur, tələs”. Həmin vaxt o, ikinci müalicə kursunu təzə keçmişdi. Mən and-aman etdim: Cobs birinci dəfə kitab haqqında söz salanda ağıma da gəlməzdi ki, o, xəstədir. Lorenin dediyinə görə, bu barədə, demək olar ki, heç kimin xəbəri yox idi. İzah etdi ki, Stiv xərçəng xəstəsi olduğunu hələ də hamıdan gizlədir və o, əməliyyata getməzdən qabaq birbaşa mənə zəng edibmiş.

Bundan sonra onun bioqrafiyasını yazmaq qərarına gəldim. Cobs söz verdi ki, mənə nəzarət etməyəcək, hətta əlyazmaya baxmağı da xahiş etməyəcək və bununla məni xeyli təəccübləndirdi. “Bu sənin kitabındır, – o dedi. – Mən onu heç oxumayacağam da”. Ancaq payızda, mənə elə gəldi ki, o, kitab ideyasından əl çəkib. O vaxt bilmirdim ki, onun xəstəliyi şiddətlənib. Stiv zənglərə cavab vermirdi və mən bir müddət layihəni təxirə saldım.

Cobs gözlənilmədən yeni 2009-cu il ərəfəsi mənə zəng etdi. O, bacısı Mona Simpsonla birlikdə Palo-Altodakı evində idi. Arvadı uşaqları ilə xizək sürməyə getmişdi, Stiv səhhəti ilə əlaqədar onlarla gedə bilməmişdi. Stiv fəlsəfi əhvali-ruhiyyədə idi; biz bir saata yaxın söhbət etdik. O, on iki yaşında rəqəmli tezlikölçən düzəltmək fikrinə düşməsindən, sorğu kitabında *HP*-nin əsasını qoyan Bill Hyulettin telefon nömrəsini tapıb ona zəng etməsindən və lazımı hissələri göndərməyini xahiş etməsindən söz açdı. Dedi ki, *Apple*-a qayıtdığı son on iki il həyatının ən məhsuldar dövrü olub: çoxlu yeni məhsullar yaradılıb. Lakin onun üçün əsas olan nə vaxtsa Hyulett və dostu Devid Pakkardın bacardıqlarını təkrar etməkdir, Stiv ürəyini açdı: onların əsasını qoyduqları şirkət o qədər innovativ və kreativ alınıb ki, öz yaradıcılarından da uzunömürlü olub.

“Uşaq olanda özümü humanitar təmayüllü hesab edirdim, lakin elektronika həmişə xoşuma gəlirdi, – deyə Stiv xatırlayırdı. – Nə

vaxtsa mənim kumirlərimdən biri, *Polaroid*-dən Edvin Lendin humanitar və dəqiq elmlərin kəşifindəki məsələləri həll edə biləcək adamların əhəmiyyətindən yazdığını oxudum və qərara gəldim ki, mən elə bununla məşğul olmaq istəyirəm”. Elə bil Stiv mənə kitab üçün ideyalar verməyə çalışırdı (yeri gəlmişkən, həmin ipucu faydalı oldu). Franklin və Eynşteynin bioqrafiyaları üzərində işləyərkən humanitar elmlərə sevgiləri ilə dəqiq elmlərdəki bacarıqları uzlaşan insanların yaradıcılıq həvəsləri mənə özünə cəlb edirdi. Bundan əlavə, əminəm ki, bu, innovativ XXI əsr iqtisadiyyatının yaradılmasının açarındır.

Cobsdan soruşdum ki, niyə məhz bioqrafiyasını mənim yazmağımı istəyir. “Səndə adamları açıq söhbətə cəlb etmək pis alınmır”, – Stiv etiraf etdi. Mən belə cavab gözləmədim. Başa düşürdüm ki, onun işdən çıxartdığı, xətrinə dəydiyi, tərک etdiyi və ya sadəcə olaraq, qəzəbləndirdiyi bir çoxları ilə sorğu-sual aparmalı olacağam və qorxurdum ki, onları açıq söhbətə cəlb etsəm, bu, Stivin o qədər də xoşuna gəlməyəcək. Doğrudan da, söhbət etdiyim adamlar barədə söz-söhbət Stivə çatanda o narahat olmağa başladı. Ancaq bir-iki aydan sonra özü həmin adamları, hətta keçmiş sevgililərini və düşmənlərini mənimlə söhbət etmələri üçün dilə tutmağa başladı. Mənə də nədəsə məhdudlaşdırmağa çalışmırdı. “Həyatımda utandığım çox şey etmişəm. 23 yaşım olanda məndən hamilə qalmış sevgilimi atmışam, – deyə Stiv xatırlayırdı. – Ancaq üzə çıxarılası mümkün olmayan gizlinlərim yoxdur”.

Nəticədə onunla 40-a yaxın müsahibə yazdım. Bəziləri onun Palo-Altodakı evinin qonaq otağında kifayət qədər formal şəraitdə keçirdi; digərləri isə – uzun gəzintilər, yolda və ya telefon zəngləri zamanı baş verirdi. Kitab üçün material yığdığım il yarım ərzində Stivlə mehribanlaşdıq, daha da açıq olduq, baxmayaraq ki, vaxtaşırı həmkarlarının “təhrif olunmuş gerçəklik” adlandırdıqları ilə rastlaşırırdım. Hərdən özü də bilmədən nəyi isə yaddan çıxarırdı, bu hamımızda baş verə bilər; hərdən mənim üçün, hətta özü üçün hadisələrin alternativ variantını təqdim edirdi. Rəvayətlərini tamamlamaq üçün yüzlərlə dostu, qohumu, rəqibi, düşməni, həmkarı ilə söhbət etdim.

Onun arvadı, layihədə kömək edən Loren də məni heç cür məhdudlaşdırmaq və nəzarətdə saxlamaq istəmirdi, əlyazmanı ona göstərməyimi istəmirdi. İstədiyi tək şey o idi ki, nəinki onun qələbələrindən, o cümlədən uğursuzluqlarından da doğru-düzgün danışım. Loren – həyatımda rast gəldiyim ən müdrik və mühakiməli insanlardan biridir. “Onun bioqrafiyasının və xarakterinin cizgilərinin bəzi xırdalıqları o qədər də xoşagələn deyil, – Loren deyirdi. – Onu tərtəmiz göstərməyə ehtiyac yoxdur. Stiv hərdən gerçəkliyi təhrif edir, lakin həyat tarixçəsi olduğu kimi söylənilməyə layiqdir”.

Alındımı, yoxsa yox – oxucunun mühakiməsinə buraxıram. Əminəm ki, bu kitabda adı çəkilən şəxslər hadisələri başqa cür də söyləyə bilərlər və onlara elə gələ bilər ki, mən Cobsun təhrif olunmuş gerçəkliyinin təsirinə düşmüşəm. Onun bioqrafiyası ilə Henri Kissincer haqqındakı kitabla baş verənlər arasında oxşarlıq var (yeri gəlmişkən, həmin kitab bu layihə üçün kifayət qədər yaxşı hazırlıq oldu): mən anladım ki, istər müsbət, istərsə də mənfi olsun, insanlar Cobsa o qədər qaynar münasibət göstərirlər ki, hərdən bunu əsasında eyni bir hadisənin müxtəlif iştirakçılar tərəfindən tamamilə fərqli qəbul edilməsi duran “Rasyomon effekti” ilə izah etmək olar. Bacardığım qədər fərqli baxış bucaqlarını bərişdirməyə çalışmışam və müraciət etdiyim mənbələri gizlətməmişəm.

Bu kitab məğlubiyət və qələbələrdən ibarət həyat, kamillik arzusu və qarşısızalmaz enerjisi fərdi kompüterlər, animasiya, musiqi, telefonlar, planşetlər və elektron kitablarla bağlı altı sahədə inqilabi çevriliş etmiş inanılmaz dərəcədə güclü şəxsiyyət və istedadlı biznesmen haqqındadır. Yeddinci sahəni – satışı da əlavə etmək olar. Bu sahədə Cobs təkə çevriliş etmədi, o, yeni satış konsepsiyası yaratdı. Bundan əlavə, yeni rəqəmsal kontent bazarına yalnız veb-saytlardan deyil, əlavələrdən də yol açdı. O, sadəcə olaraq, innovativ məhsul yaratmırdı, etibarlı (ikinci cəhddən olsa da), yaşamağa qadir şirkət yaratdı, ona öz yaradıcı enerjisini verdi, öz ideyalarını həyata keçirə biləcək kreativ dizaynerləri və qabaqcıl mütəxəssisləri işə cəlb etdi.

Ümidvaram ki, bu kitab novatorluq haqqındadır. Hal-hazırda, Birləşmiş Ştatların var qüvvəsi ilə innovasiya sahəsində öz mövqeyini qoruyub saxlamağa, bütün dünya ölkələrinin isə rəqəmsal texnologiyalar dövrünün yeni iqtisadiyyatını yaratmağa çalışdığı bir zamanda Cobs yaradıcılıq, təxəyyül, ixtiraçılıq timsalidir. O, XXI əsrdə uğur qazanmaq üçün kreativliyi və texnologiyanı birləşdirmək lazım olduğunu anlayan birincilərdən oldu. Və təxəyyül oyunlarının texnikanın ən son nailiyyətləri ilə üzvi surətdə uzlaşdığı bir şirkət yaratdı. O və onun *Apple*-dakı həmkarları fərqli düşünməkdən qorxmadılar və təkcə fokus-qrupların rəylərinin analizi əsasında artıq mövcud olan məhsulları, sadəcə olaraq, təkmilləşdirmədilər, habelə istehlakçının indiyədək ağına belə gəlməyən yeni məhsul və xidmətlər yaratdılar.

Cobsu nümunəvi davranışlı ideal idarəçi adlandırmaq çətindir. Çılğın təbiəti ilə o, ətrafındakıları qəzəbləndirə və qanını qaralda bilərdi. Lakin onun bütün ixtiraları xasiyyətinin güclü və zəif cəhətlərini özündə daşıyır, bu cəhətlər də *Apple*-ın proqram təminatı və hissələri bir-biri ilə əlaqədə olduğu kimi qarşılıqlı əlaqədədir. Bütün bunlar – ümumi sistemin hissələridir. Onun tarixçəsindən həm ibrət almaq, həm də öyrənmək olar. Bu rəvayətdən innovasiyalar və xasiyyətin çalarları, liderlik keyfiyyətləri və həyatı dəyərlər haqqında çox şey əxz etmək mümkündür.

Şekspirin “V Henrix” xronikası, infantil və tərs, eyni zamanda həm hövsələsiz və hissiyatsız, həm sərt, həm də sentimental, lakin, insanları öz arxasınca aparmağa qadir şahzadə Halın kral olması haqqında pyesi bu çağırışla başlayır: “Ah, əgər ilham pərisi alovlanaraq təxəyyülün parlaq səmasına ucala bilsəydi!”¹ Stiv Cobsun təxəyyülün parlaq səmasına ucalması iki cüt valideyn və həmin vaxtlar təzəlikcə misi qızıla çevirməyi öyrənən Silikon vadisində keçirdiyi uşaqlığı haqqında hekayə ilə başlayır.

---

¹ U.Şekspir, “V Henrix”. I şəkil, proloq